

УДК 598.2

ОРНИТОФАУНА ДНІПРОВСЬКО-ОРІЛЬСЬКОГО ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА

О. Л. Пономаренко¹, Р. А. Онуфрій²

Орнітофауна Дніпровсько-Орільського природного заповідника. – О. Л. Пономаренко¹, Р. О. Онуфрій². – В статті охарактеризований видовий склад орнітофауни Дніпровсько-Орільського заповідника. Наведена характеристика орнітофауни за екологічними параметрами, характером перебування і чисельністю на території заповідника. Вказані види птахів, які підлягають охороні на підставі різних документів.

Ключові слова: орнітофауна, охорона птахів, Дніпровсько-Орільський природний заповідник.

Адреса: 1 – Дніпропетровський національний університет, пров. Науковий 13, Дніпропетровськ, 49050, E-mail: ponomar@mail.dsu.dp.ua ; 2 – Дніпродзержинський дитячий екологічний центр, вул. Кільцева 3, м. Дніпродзержинськ.

The avifauna of the Dniprovsko-Orilsky Nature Reserve. – A. L. Ponomarenko¹, R. A. Onufriev². – The species composition of avifauna of the Dniprovsko-Orilsky Nature Reserve has been described. The characteristics of avifauna has been made on the basis of different ecological parameters, character of staying and abundance of separate species in protected area. Bird species included in different lists of conservation are indicated.

Key words: avifauna, protection of birds, Dniprovsko-Orilsky Nature Reserve

Address: 1–Dnipropetrovsk National University, Scientific Lane 13, Dnipropetrovsk, 49050, Ukraine, E-mail: ponomar@mail.dsu.dp.ua ; 2–Dniprodzerzhynskiy Child's Ecological Centre, Ciltseva str. 3, Dniprodzerzhynsk, Ukraine.

Вступ

Дніпровсько-Орільський природний заповідник створений у 1991 р. з кількох причин. По-перше, він необхідний для охорони системи проток середньої течії р. Дніпро (Таромський та Миколаївський уступи), які є важливими нерестовими водоймами для цінних промислових видів риби. По-друге, виникла необхідність збереження заплавної лісової екосистеми (головним чином осокірників та вербняків), які на інших прибережних ділянках Дніпра були винищені ще в першій половині ХХ ст.

Ця робота є наслідком проведення інвентаризаційних робіт на території Дніпровсько – Орільського природного заповідника. Дослідження присвячені птахам, спочатку заказника “Таромський уступ”, а потім Дніпровсько-Орільського природного заповідника, мають досить довгу історію, але значна більшість цих публікацій присвячена окремим систематичним групам птахів: гускам [1], хижим птахам [14], чаплям [2, 4], кулікам [9], крячкам [7] або рідкісним та зникаючим видам фауни птахів [3, 8]. Є також публікації, що дають загальну характеристику орнітофауни заповідника [7, 10, 11, 13] та публікації зооіндикаційної тематики [6]. На жаль, більшість цих публікацій є тезами доповідей на різноманітних конференціях і не містять потрібного обсягу інформації. Це свідчить про необхідність узагальнення даних про повний склад орнітофауни ДОПЗ, що дасть змогу оцінити загальну

роль Дніпровсько-Орільського природного заповідника у збереженні біологічного різноманіття в північному степовому Придніпров'ї. Необхідно зазначити, що п'ятнадцятирічний термін роботи в умовах заповідника свідчить про те, що інвентаризаційні роботи необхідно проводити на постійній основі, оскільки видовий склад навіть тих територій, що мають охоронний статус, змінюється значними темпами, що є наслідком тривалої динаміки популяцій птахів та дії антропогенних факторів.

Матеріал і методика

Матеріал зібраний протягом 1991-2006 рр. на території Дніпровсько-Орільського природного заповідника в усіх типах наземних та водних екосистем. Під час збору матеріалу використовувалися стандартні методики маршрутного обліку [5] та обліку з човна на маршрутах, що охоплюють усі ланки озер та проток у Таромському та Миколаївському уступах. Якісна оцінка стану чисельності надавалася згідно критеріїв, запропонованих для ІВА [12].

Результати та обговорення

Дніпровсько-Орільський природний заповідник займає площу 3766,2 га. Його територія характеризується великою розмаїтістю та мозаїчністю

угідь. Умовно його біотопи можна поділити на чотири основних групи:

1) системи проток та заток Дніпра та р. Проточ з різними гідрологічними характеристиками, рівнем заростання та угрупованнями макрофітів;

2) заплавні листяні ліси (різноманітні варіанти дібров, осокірників, вербняків та вільшняків), що перемежуються заплавними луками;

3) штучні насадження сосни звичайної на аренній терасі Дніпра;

4) ділянки так званого “псамофільного степу” на тій же аренній терасі.

Таке різноманіття біотопів на порівняно обмеженій площі призводить до появи в межах заповідника великої кількості видів птахів різних екологічних груп. Орнітофауна Дніпровсько-Орільського природного заповідника становить на даний момент 175 видів птахів (табл.), що належать до 6 орнітологічних комплексів: водно-

болотного, лісового, степового, лучного, узлісного, синантропного.

За статусом перебування на території ДОПЗ є гніздові, мігруючі, літучі, зимуючі та осілі види. В орнітофауні є види занесені до Червоної книги України, списку рідкісних тварин Дніпропетровської області та додатків Бернської конвенції.

За кількістю видів домінує водно-болотний комплекс (38,9 %) Субдомінують (понад 10 %) лісовий та узлісний орнітокомплекси (25,7 % та 19,4 % відповідно). Таке співвідношення свідчить про те, що водно-болотні угіддя та заплавні листяні ліси мають досить високу валентність і повинні охоронятися якнайретельніше. Високий показник частки узлісного орнітокомплексу є наслідком значної мозаїчності угідь. Частки інших комплексів є незначними.

Таблиця. Характеристика видового складу фауни птахів Дніпровсько-Орільського природного заповідника
Table. Characteristics of species structure of the Dniprovsko-Orilsky Nature Reserve

Вид	Комплекс	Характер перебування	Характеристика чисельності	Відношення до списків охорони
<i>Gavia stellata</i>	В-Б	М	D	БК, ЧСДО
<i>Gavia arctica</i>	В-Б	М	С	БК, ЧСДО
<i>Podiceps ruficollis</i>	В-Б	ГМ	D	БК, ЧСДО
<i>Podiceps grisegena</i>	В-Б	ГМ	D	БК
<i>Podiceps cristatus</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Phalacrocorax carbo</i>	В-Б	ЖМ	С	БК, ЧСДО
<i>Botaurus stellaris</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Ixobrychus minutus</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Nycticorax nycticorax</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Egretta alba</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Egretta garzetta</i>	В-Б	ГМ	С	БК, ЧСДО
<i>Ardea cinerea</i>	В-Б	ГМ	А	БК
<i>Ardea purpurea</i>	В-Б	ГМ	С	БК
<i>Ciconia ciconia</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Ciconia nigra</i>	ЛІС	М	Е	БК, ЧКУ
<i>Anser anser</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Anser fabalis</i>	В-Б	М	С	БК
<i>Anser albifrons</i>	В-Б	М	D	БК
<i>Cygnus olor</i>	В-Б	ГМ	D	БК
<i>Anas platyrhynchos</i>	В-Б	ОС	А	БК
<i>Anas crecca</i>	В-Б	ГМ	С	БК, ЧСДО
<i>Anas strepera</i>	В-Б	М	Е	БК, ЧСДО
<i>Anas acuta</i>	В-Б	ГМ	D	БК, ЧСДО
<i>Anas querquedula</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Anas clypeata</i>	В-Б	ГМ	С	БК
<i>Aythya ferina</i>	В-Б	ГМ	С	БК
<i>Aythya nyroca</i>	В-Б	Г?	Е	БК, ЧКУ
<i>Aythya marila</i>	В-Б	М	В	БК
<i>Bucephala clangula</i>	В-Б	М	D	БК, ЧКУ
<i>Mergus albellus</i>	В-Б	МЗ	Е	БК, ЧСДО
<i>Mergus merganser</i>	В-Б	МЗ	С	БК, ЧСДО
<i>Pandion haliaeetus</i>	В-Б	ЖМ	С	БК, ЧКУ
<i>Pernis apivorus</i>	ЛІС	ГМ	D	БК
<i>Milvus migrans</i>	ЛІС	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Circus pygargus</i>	СТ	ГМ	Е	БК, ЧСДО
<i>Circus aeruginosus</i>	СТ	ГМ	В	БК
<i>Accipiter gentilis</i>	СТ	ОС	В	БК
<i>Accipiter nisus</i>	УЗЛІС	ГМ	С	БК
<i>Buteo lagopus</i>	СТ	З	С	БК

Вид	Комплекс	Характер перебування	Характеристика чисельності	Відношення до списків охорони
<i>Buteo buteo</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Buteo rufinus</i>	ЛІС	Ж	С	БК, ЧКУ
<i>Circaetus gallicus</i>	ЛІС	ГМ	Е	БК, ЧКУ
<i>Haliaeetus albicilla</i>	В-Б	ОС	В	БК, ЧКУ
<i>Falco subbuteo</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Falco columbarius</i>	УЗЛІС	З	Д	БК, ЧСДО
<i>Falco vespertinus</i>	УЗЛІС	ГМ	Д	БК, ЧСДО
<i>Falco tinnunculus</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Perdix perdix</i>	СТ	ОС	В	БК
<i>Coturnix coturnix</i>	СТ	ГМ	В	БК
<i>Phasianus colchicus</i>	УЗЛІС	ОС	В	БК
<i>Grus grus</i>	В-Б	ГМ	С	БК, ЧКУ
<i>Rallus aquaticus</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Porzana porzana</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Crex crex</i>	ЛУЧ	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Gallinula chloropus</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Fulica atra</i>	В-Б	ГМ	А	БК
<i>Charadrius dubius</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Vanellus vanellus</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Haematopus ostralegus</i>	В-Б	ГМ	В	БК, ЧКУ
<i>Tringa ochropus</i>	В-Б	ГМ	С	БК, ЧСДО
<i>Tringa glareola</i>	В-Б	ГМ	С	БК
<i>Tringa totanus</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Tringa stagnatilis</i>	В-Б	ГМ	Е	БК, ЧКУ
<i>Actitis hypoleucos</i>	В-Б	ГМ	Д	БК
<i>Calidris minuta</i>	В-Б	ГМ	Д	БК
<i>Lymnocyptes minimus</i>	В-Б	ГМ	Д	БК
<i>Gallinago gallinago</i>	В-Б	ГМ	Д	БК
<i>Scolopax rusticola</i>	ЛУЧ	М	В	БК
<i>Limosa limosa</i>	В-Б	М	Е	БК, ЧСДО
<i>Larus ridibundus</i>	В-Б	ГМ	А	БК
<i>Larus cachinnans</i>	В-Б	ГМ	А	БК
<i>Larus canus</i>	В-Б	М	Е	БК, ЧСДО
<i>Chlidonias niger</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Chlidonias leucopterus</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Sterna hirundo</i>	В-Б	ГМ	А	БК
<i>Sterna albifrons</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Columba palumbus</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК
<i>Streptopelia decaocto</i>	СИН	ОС	В	БК
<i>Streptopelia turtur</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Cuculus canorus</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК
<i>Asio otus</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Asio flammeus</i>	ЛІС	ГМ	Е	БК
<i>Otus scops</i>	ЛІС	ГМ	Е	БК, ЧСДО
<i>Athene noctua</i>	ЛІС	ГМ	Е	БК, ЧСДО
<i>Strix aluco</i>	ЛІС	ГМ	Е	БК, ЧСДО
<i>Caprimulgus europaeus</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК
<i>Apus apus</i>	СИН	ГМ	А	БК
<i>Coracias garrulus</i>	СТ	ГМ	Д	БК, ЧСДО
<i>Alcedo atthis</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Merops apiaster</i>	СТ	ГМ	В	БК
<i>Upupa epops</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК
<i>Jynx torquilla</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Picus canus</i>	ЛІС	ОС	В	БК, ЧСДО
<i>Dendrocopos major</i>	ЛІС	ОС	В	БК
<i>Dendrocopos syriacus</i>	ЛІС	ОС	В	БК
<i>Dendrocopos medius</i>	ЛІС	ОС	С	БК, ЧСДО
<i>Dendrocopos minor</i>	ЛІС	ОС	В	БК
<i>Riparia riparia</i>	В-Б	ГМ	А	БК
<i>Hirundo rustica</i>	СИН	ГМ	А	БК
<i>Delichon urbica</i>	СИН	ГМ	С	БК
<i>Galerida cristata</i>	СТ	ОС	В	БК
<i>Calandrella cinerea</i>	СТ	ГМ	Д	БК, ЧСДО
<i>Melanocorypha calandra</i>	СТ	ГМ	Д	БК, ЧСДО

Вид	Комплекс	Характер перебування	Характеристика чисельності	Відношення до списків охорони
<i>Lullula arborea</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Alauda arvensis</i>	СТ	ГМ	А	БК
<i>Anthus trivialis</i>	УЗЛІС	ГМ	А	БК
<i>Anthus pratensis</i>	УЗЛІС	ГМ	С	БК
<i>Motacilla flava</i>	СТ	ГМ	А	БК
<i>Motacilla alba</i>	ЛУЧ	ГМ	А	БК
<i>Lanius collurio</i>	УЗЛІС	ГМ	А	БК
<i>Lanius minor</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК
<i>Lanius excubitor</i>	УЗЛІС	МЗ	Е	БК, ЧКУ
<i>Oriolus oriolus</i>	ЛІС	ГМ	С	БК
<i>Sturnus vulgaris</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Garrulus glandarius</i>	ЛІС	ОС	В	БК
<i>Pica pica</i>	УЗЛІС	ОС	В	
<i>Corvus monedula</i>	УЗЛІС	ОС	В	
<i>Corvus frugilegus</i>	УЗЛІС	ОС	В	
<i>Corvus cornix</i>	УЗЛІС	ОС	В	
<i>Corvus corax</i>	УЗЛІС	ОС	В	БК
<i>Bombycilla garrulus</i>	ЛІС	З	С	БК
<i>Troglodytes troglodytes</i>	УЗЛІС	З	С	БК
<i>Locustella luscinioides</i>	В-Б	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Locustella fluviatilis</i>	В-Б	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Acrocephalus palustris</i>	В-Б	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	В-Б	ГМ	А	БК
<i>Hippolais icterina</i>	ЛІС	ГМ	С	БК, ЧСДО
<i>Sylvia atricapilla</i>	УЗЛІС	ГМ	А	БК
<i>Sylvia borin</i>	УЗЛІС	ГМ	С	БК
<i>Sylvia communis</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК
<i>Sylvia curruca</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Phylloscopus trochilus</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Phylloscopus collybita</i>	ЛІС	ГМ	А	БК
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Regulus regulus</i>	УЗЛІС	З	С	БК
<i>Ficedula hypoleuca</i>	ЛІС	ГМ	С	БК
<i>Ficedula albicollis</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Muscicapa striata</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК
<i>Saxicola rubetra</i>	СТ	ГМ	В	БК
<i>Saxicola torquata</i>	СТ	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Oenanthe oenanthe</i>	СТ	ГМ	В	БК
<i>Oenanthe isabellina</i>	СТ	Г?М	Е	БК
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	СИН	ГМ	В	БК
<i>Phoenicurus ochruros</i>	СИН	ГМ	В	БК
<i>Erithacus rubecula</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Luscinia luscinia</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Luscinia svecica</i>	В-Б	ГМ	В	БК
<i>Turdus pilaris</i>	ЛІС	ОС	В	БК
<i>Turdus merula</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Turdus philomelos</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Turdus viscivorus</i>	ЛІС	З	С	БК, ЧСДО
<i>Panurus biarmicus</i>	В-Б	ОС	С	БК
<i>Aegithalos caudatus</i>	ЛІС	ОС	С	БК, ЧСДО
<i>Remiz pendulinus</i>	В-Б	ГМ	С	БК
<i>Parus palustris</i>	ЛІС	ОС	Д	БК
<i>Parus caeruleus</i>	ЛІС	ОС	В	БК
<i>Parus major</i>	ЛІС	ОС	В	БК
<i>Sitta europaea</i>	ЛІС	МЗ	В	БК
<i>Certhia familiaris</i>	ЛІС	ОС	В	БК
<i>Passer domesticus</i>	СИН	ОС	В	
<i>Passer montanus</i>	СИН	ОС	В	
<i>Fringilla coelebs</i>	ЛІС	ГМ	А	БК
<i>Fringilla montifringilla</i>	УЗЛІС	МЗ	С	БК
<i>Chloris chloris</i>	ЛІС	ГМ	В	БК
<i>Spinus spinus</i>	ЛІС	З	С	БК

Вид	Комплекс	Характер перебування	Характеристика чисельності	Відношення до списків охорони
<i>Carduelis carduelis</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК
<i>Acanthis cannabina</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	ЛІС	З	С	БК
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	ЛІС	ОС	В	БК
<i>Emberiza calandra</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Emberiza citrinella</i>	УЗЛІС	ГМ	А	БК
<i>Emberiza schoeniclus</i>	В-Б	ГМ	В	БК, ЧСДО
<i>Emberiza hortulana</i>	УЗЛІС	ГМ	В	БК

Примітка: Орнітокомплекс: В-Б – водно-болотний; ЛІС – лісовий; ЛУЧ – лучний; УЗЛІС – птахи узлісь, чагарників, рідколісь; СИН – синантропний; СТ – степовий;

Статус перебування: Г – гніздовий М – мігруючий, Ж – літучий, З – зимуючий, ОС – осілий;

Характеристика чисельності: А – трапляється у великій кількості, В – трапляється поодиноким чи в малій кількості, С – трапляється часто, але не завжди, Д – трапляється іноді (до 10 зустрічей за рік), Е – трапляється рідко (менше 10 зустрічей за 2-3 роки);

Відношення до охоронних списків: БК – занесений у додатки Бернської конвенції; ЧКУ – занесений до Червоної книги України, ЧСДО – занесений до “Червоного списку” Дніпропетровської області

За чисельністю основною частиною орнітофауни є види категорії В (51,4 %) – птахи, що трапляються поодиноким чи в малій кількості. Численні види (категорія А) становлять понад 10 % від загального видового складу, що є притаманним для малотрансформованих природних екосистем. Птахи, що трапляються часто, але не завжди, також мають помітну частку в видовому складі – 18,9 %. Це теж підтверджує відносно низький рівень трансформації екосистем Дніпровсько-Орільського природного заповідника.

За статусом перебування домінують гніздові (понад 68 %) та мігруючі (понад 78 %) види птахів, що безумовно свідчить про необхідність дотримання усіх вимог заповідного режиму, перш за все у весняно-осінній період. Зимуючі та осілі птахи не мають значної частки в складі орнітофауни заповідника.

Основну частину гніздових та мігруючих видів птахів становлять представники тих самих водно-болотного, лісового та узлісного комплексів.

Велике значення заповідник має для птахів, що належать до різного рівня охоронних списків. Понад 96 % фауни птахів підпадають під дію додатків Бернської конвенції, 6,3 % занесені до Червоної книги України, понад 22 % – до списку рідкісних тварин Дніпропетровської обл.

Найбільше представництво в охоронних списках має водно-болотний орнітокомплекс: 10 %

видів занесені до Червоної книги України, понад 20 % – до списку Дніпропетровщини. Значна кількість видів, що охороняються, належить до лісового орнітокомплексу: понад 6 % занесені до Червоної книги України, майже 20 % – до списку рідкісних тварин Дніпропетровської обл. Це свідчить про цінність водно-болотних та заплавної лісових угідь Дніпровсько-Орільського природного заповідника.

Висновки

Підсумовуючи усе наведене вище, необхідно зазначити:

- 1) незважаючи на обмежену площу, Дніпровсько-Орільський природний заповідник підтримує життєдіяльність великої кількості видів птахів – 175, які мають різний статус перебування та належать до різних екологічних груп;
- 2) найціннішими елементами орнітофауни заповідника є водно-болотний та лісовий орнітокомплекс;
- 3) за статусом перебування найважливішими для фауни заповідника є гніздові та мігруючі птахи;
- 4) Дніпровсько-Орільський природний заповідник підтримує життєдіяльність значної кількості видів птахів, що належать до охоронних списків різного рівня і здебільшого є представниками водно-болотного та лісового орнітокомплексів, що підкреслює їх цінність для збереження біорізноманіття країни та регіону.

1. Губкин А. А., Барабаш И. И. Серый гусь на Днепропетровщине // Фауна и биология гусеобразных птиц. – М.: Наука, 1977. – С. 54-55.
2. Губкин А. А., Булахов В. Л., Бурцев М. А., Гавриленко В. С. Колониальные поселения серой цапли на Днепропетровщине // Размещение и состояние гнездовой околотовных птиц на территории СССР. – М.: Наука, 1981. – С. 63-65.
3. Губкин А. А. К характеристике орнитофауны заказника “Таромский уступ” // Вопросы степного лесоведения и научные основы лесной рекультивации земель. – Д.: ДГУ, 1985а. – С. 148-155.
4. Кошелев А. И., Онуфриев Р. А., Покуса Р. В., Чегорка П. Т. Пространственная структура смешанной популяции цапель в

- пойменном лесу Днепропетровско-Орельского заповедника // Научные труды Зоологического музея Одесского государственного университета им. И. И. Мечникова. – 1998. – Т. 3. – С. 35-42.
5. Кузьякин А. П. Зоогеография СССР // Уч. зап. МОПИ им. Н. К. Крупской. Биогеография. – 1962. – Т. 109, вып. 1. – С. 3-182.
 6. Онуфриев Р. А., Мисюра А. Н. Серая ворона как биоиндикатор загрязнения орнитофауны Днепропетровско-Орельского заповедника // Биологические исследования на природоохранных территориях и биологических стационарах: Юбилейная конференция, посвященная 85-летию биологической станции Харьковского госуниверситета. – Харьков, 1999. – С. 195.

7. *Онуфриев Р. А., Пономаренко А. Л.* О гнездовой орнитофауне Днепроовско-Орельского природного заповедника // XX юбилейное совещание Азово-Черноморской орнитологической группы. — Одесса, 2000. — С. 48-49.
8. *Онуфриев Р. А., Чегорка П. Т.* О гнездовании крачек в Днепроовско-Орельском природном заповеднике // Материалы конференции молодых орнитологов Украины. — Киев, 1997. — С. 53-54.
9. *Онуфриев Р. А., Чегорка П. Т.* Состояние фауны куликов Днепроовско-Орельского природного заповедника и факторы его определяющие // Материалы V международной конференции по куликам. — М., 1999. — С. 138.
10. *Онуфриев Р. А.* Орнитофауна Дніпровсько-Орільського природного заповідника // Проблеми охорони видів фауни і флори, занесених до Червоної книги України. Матеріали конференції. — Миколаїв, 1992. — С. 57-58.
11. *Онуфриев Р. А., Чегорка П. Т.* Матеріали по рідкісним видам птахів Дніпровсько-Орільського природного заповідника // Території, що важливі для збереження птахів в Україні — ІВА програма. — К., 1996. — С. 81.
12. *Осадча О., Лук'янчук З.* Посібник з охорони та управління ІВА територіями. — К., 2006. — 130 с.
13. *Чегорка П. Т., Бондарев Д. Д., Онуфриев Р. А.* Современное состояние фауны позвоночных Днепроовско-Орельского природного заповедника // Материалы юбилейной научной конференции в Крымском природном заповеднике. — Алушта, 1998. — С. 117-118.
14. *Чегорка П. Т., Онуфриев Р. А., Манюк В. В.* Характеристика местообитаний и современное состояние хищных птиц Днепроовско-Орельского природного заповедника // Матер. 3-й Межд. конф. по хищным птицам Восточной Европы и Северной Азии. — Ставрополь, 1998. — Ч. 1. — С. 176-177

Отримано: 07 листопада 2007 р.

Прийнято до друку: 17 листопада 2007 р.